

INGLIZ TILINI O'QITISHDA LEKSIK VA GRAMMATIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH

Dildora Ergasheva Ravshanovna

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitish jarayonida leksik va grammatik materiallardan samarali foydalanish masalalari yoritilgan. Til o'rgatishning ikki asosiy tarkibiy qismi bo'lgan leksika va grammatikaning o'zaro bog'liqligi, ularni integratsiyalashgan holda o'qitishning pedagogik-metodik asoslari, shuningdek zamonaviy interfaol usullar va texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari o'quv jarayonida kommunikativ yondashuvni kuchaytirish, o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish borasida amaliy tavsiyalar berish imkonini yaratadi.

Kalit so'zlar: leksika, grammatika, kommunikativ metod, ingliz tili, o'qitish metodikasi, interfaol usullar, nutqiy kompetensiya, lingvodidaktika.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida chet tillarni, xususan ingliz tilini o'qitish sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari doirasida qabul qilingan me'yoriy hujjatlar ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish sifatiga, o'quvchi va talabalarning amaliy nutqiy ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratishni talab etadi.

Til o'rganishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan ikki asosiy tarkibiy qismning — leksika va grammatikaning — qanchalik puxta va uyg'un o'zlashtirilishiga bog'liq. Leksik boylik nutqning mazmun tomonini ta'minlasa, grammatik qoidalar fikrni to'g'ri va izchil ifodalash imkonini beradi. Shu sababli, ushbu ikki

komponentni bir-biridan ajratgan holda emas, balki uzviy bog'liqlikda, kommunikativ vaziyatlar zaminida o'qitish zamonaviy lingvodidaktikaning asosiy tamoyillaridan biriga aylangan.

Mazkur maqolaning maqsadi — ingliz tili darslarida leksik va grammatik materiallardan foydalanishning samarali usullarini aniqlash, ularni o'quv jarayoniga tatbiq etishning amaliy yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

Asosiy qism

1. Leksik materiallardan foydalanishning metodik asoslari

Leksika til tizimining eng harakatchan va boy qatlami bo'lib, u orqali o'quvchi tashqi dunyoni til vositalari yordamida ifodalashni o'rganadi. Leksik material ustida ishlashda quyidagi bosqichlarga amal qilish maqsadga muvofiq: yangi so'zni taqdim etish (semantizatsiya), uni mustahkamlash mashqlari va nutqiy faoliyatda qo'llash. So'zlarni taqdim etishda tarjima usulidan tashqari, ko'rgazmalilik (rasm, video, real predmetlar), sinonim-antonimlar orqali izohlash, kontekst yordamida ma'noni taxmin qildirish kabi usullardan foydalanish o'quvchining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, yangi leksik birliklarni izolyatsiyalangan holda, ya'ni alohida so'zlar ro'yxati sifatida yodlatish samarasiz usul hisoblanadi. Buning o'rniga so'zlarni tematik guruhlar (masalan, "Oila", "Sayohat", "Kasb-hunar") asosida, tayyor so'z birikmalari va jumlar tarkibida o'rgatish uzoq muddatli xotirada mustahkam saqlanishini ta'minlaydi. Shuningdek, leksik mashqlarning turlari — bo'shliqni to'ldirish, moslashtirish, so'z yasash, sinonim tanlash — o'quvchining faol va passiv lug'at boyligini bir vaqtning o'zida kengaytiradi.

2. Grammatik materiallardan foydalanish metodikasi

Grammatika nutqning tuzilishini, so'zlarning o'zaro bog'lanish qonuniyatlarini belgilaydi. Ingliz tili grammatikasini o'qitishda ikki asosiy yondashuv mavjud: deduktiv (qoidadan misolga) va induktiv (misoldan qoidaga) usullar. Zamonaviy kommunikativ metodika induktiv yondashuvga ustuvorlik beradi, chunki bunda o'quvchi tayyor namunalarni tahlil qilish orqali qoidani mustaqil kashf etadi, bu esa uning kognitiv faolligini oshiradi.

Grammatik materialni mustahkamlashda kontekstual mashqlar, ya'ni grammatik shaklni real muloqot vaziyatiga bog'lagan holda mashq qildirish katta ahamiyatga ega. Masalan, Present Perfect zamonini o'rgatishda uni alohida jumlar bilan emas, balki "tajriba", "yaqinda sodir bo'lgan voqea" kabi kommunikativ vazifalar (rol o'yinlari, intervyu) orqali mashq qildirish o'quvchida grammatik shaklning amaliy vazifasini his qilish imkonini beradi.

3. Leksik va grammatik materiallarni integratsiyalashgan holda o'qitish

Leksika va grammatikani bir-biridan ajratib o'qitish nutqiy faoliyatning uzilishiga olib keladi. Shu sababli zamonaviy metodika "leksik-grammatik material" tushunchasini qo'llashni tavsiya etadi — bunda har bir grammatik struktura muayyan leksik zaminda, aksincha, har bir leksik mavzu tegishli grammatik shakllar bilan uyg'unlashtirilgan holda taqdim etiladi. Masalan, "Shopping" mavzusini o'rganishda savdo-sotiqqa oid leksika bilan bir qatorda "Would you like...?", "How much does it cost?" kabi grammatik-kommunikativ konstruksiyalar parallel ravishda o'rgatiladi.

Bunday integratsiyalashgan yondashuv o'quvchida tilni mexanik yodlash emas, balki uni tabiiy muloqot vositasi sifatida idrok etish ko'nikmasini shakllantiradi. Bu, o'z navbatida, kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlari — lingvistik, sotsiolingvistik va diskursiv kompetensiyalarning uyg'un rivojlanishiga xizmat qiladi.

4. Zamonaviy usullar va texnologiyalarning qo'llanilishi

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asrida ingliz tili darslarida raqamli vositalardan foydalanish leksik-grammatik materialni o'zlashtirishni sezilarli darajada jadallashtiradi. Interaktiv taqdimotlar, multimedia mashqlar, onlayn platformalar (Quizlet, Kahoot, Duolingo kabi) yordamida so'z boyligini kengaytirish va grammatik qoidalarni mashq qildirish o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Bundan tashqari, loyihaviy ta'lim (project-based learning), rol o'yinlari, juftlik va guruhli ishlar kabi interfaol metodlar leksik-grammatik materialni nazariy bilimdan amaliy ko'nikmaga aylantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Bunday metodlar o'quvchini nutqiy faoliyatning barcha turlari — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozishda faol ishtirok etishga undaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitishda leksik va grammatik materiallardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun quyidagi tamoyillarga amal qilish zarur: leksika va grammatikani bir-biridan ajratmagan holda, kommunikativ vaziyatlar zaminida integratsiyalashgan tarzda o'qitish; yangi materialni taqdim etishda induktiv va ko'rgazmali usullardan foydalanish; mashqlar tizimini kontekstual va nutqiy yo'naltirilgan holda tashkil etish; zamonaviy axborot texnologiyalari va interfaol metodlarni o'quv jarayoniga faol tatbiq etish. Ushbu tamoyillarga rioya qilish o'quvchilarning ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini har tomonlama va barqaror rivojlantirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublikada chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. — Toshkent, 2012.

2. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2012.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. — 5th ed. — Harlow: Pearson Education, 2015.
4. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. — Harlow: Pearson Longman, 2002.
5. Thornbury S. How to Teach Grammar. — Harlow: Pearson Longman, 2004.
6. Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. — Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
7. Nation I.S.P. Learning Vocabulary in Another Language. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
8. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. — 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
9. Sattorova M.M. Ingliz tili darslarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
10. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2009.